

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра етнології і археології

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Освітньо-професійна програма «Історія та археологія»
Спеціальність В9 Історія та археологія
Галузь знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»

Затверджено на засіданні
кафедри етнології і археології
Протокол № 1 від 29 серпня
2025 р.

м. Івано-Франківськ – 2025

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	«Історія первісного суспільства»
Викладач (-і)	Дрогобицька Оксана Ярославівна, к.і.н., доцент
Контактний телефон викладача	(0342) 59-61-87
E-mail викладача	oksana.drohobytska@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний/заочний 1. Обов'язкові дисципліни
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 12 годин лекцій, 18 годин семінарських занять, 60 годин самостійна робота
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua
Консультації	Консультації в день проведення лекцій/семінарських занять, або ж щочетверга після занять з 14.00 до 15.00 в 619.
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p>Предметом вивчення навчальної дисципліни «Історія первісного суспільства» є початковий етап історії людства від появи людини до утворення перших політичних (державних) структур.</p> <p>«Історія первісного суспільства» є обов'язковим курсом, передбаченим освітньо-професійною програмою для здобуття кваліфікаційного рівня бакалавр зі спеціальності В9 Історія та археологія. Лекційні та семінарські заняття допоможуть студентам глибше засвоїти особливості ранніх етапів антропогенезу та закономірності розвитку людського суспільства у найдавніші часи. Навчальний курс зорієнтований на засвоєння і застосування студентами спеціальності В9 Історія та археологія теоретичних знань з історії первісного суспільства, усвідомлених умінь і навичок, необхідних для роботи в наукових установах, музеях.</p>	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
<p>Метою вивчення дисципліни є: засвоєння і поглиблення теоретичних та практичних знань, умінь і навичок студентів на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за галуззю знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки» спеціальністю В9 «Історія та археологія» з дисципліни «Історія первісного суспільства». На основі методологічних принципів історичної науки, найновіших здобутків історіографії, сформувані у студентів знання про сучасні теорії антропосоціогенезу, розвиток господарства, матеріальної та духовної культури на різних етапах первісної історії людства.</p> <p>Основними цілями вивчення дисципліни є:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Підготовка висококваліфікованих фахівців у галузі історії та археології, що володіють основними фаховими, гуманітарними, та міждисциплінарними компетентностями; вільно оперують знаннями з теорії та практики історії первісного суспільства. • На основі знань про закономірності історичного процесу в давнину, основні риси етапів праобщини, ранньо- і пізньопервісної общини, передумови і шляхи розпаду родового ладу та виникнення приватної власності, держави формування у здобувачів професійних компетентностей, достатніх для розв'язувати складних теоретичних завдань й вирішення практичних проблем у сфері історії та археології, а також у закладах освіти. 	

4. Програмні компетентності та результати навчання

Загальні компетентності:

- ЗК02. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
- ЗК03. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.
- ЗК04. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК07. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК08. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

Спеціальні компетентності:

- СК01. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.
- СК02. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.
- СК09. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.
- СК10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

Програмні результати навчання

- ПР01. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.
- ПР02. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.
- ПР03. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.
- ПР04. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.
- ПР05. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.
- ПР13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	12
семінарські заняття	18
самостійна робота	60

Ознаки навчальної дисципліни

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
1-й семестр	В9 «Історія та археологія»	1-й курс	Нормативний

Тематика навчальної дисципліни			
Тема	кількість год.		
	лекції	семінари	самоств. роб
Тема 1. Джерела, періодизація та хронологія історії первісного суспільства	2	2	6
Тема 2. Історія розвитку науки про доісторію людства		2	6
Тема 3. Актуальні проблеми антропогенезу	2	2	6
Тема 4. Ранні етапи антропогенезу		2	6
Тема 5. Праобщина	2	2	6
Тема 6. Ранньопервісна община	2	2	6
Тема 7. Виникнення відтворюючого господарства.		2	6
Тема. 8. Пізньопервісна община	2	2	6
Тема 9. Основні проблеми розкладу і занепаду первісного суспільства	2		6
Тема 10. Соціально-економічні відносини епохи політогенезу		2	6
ЗАГ:	12	18	60
6. Система оцінювання навчальної дисципліни			
Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	<p>Семестровий контроль рівня знань та успішності студентів відбувається у формі екзамену. Підсумкова оцінка (максимум 100 балів) визначається як сума балів за поточний контроль знань (максимум 50 балів) та результатів екзаменаційної роботи (максимум 50 балів).</p> <p>Підсумковий бал за поточний контроль знань складається з суми:</p> <p><i>Бали за семінарські заняття (максимально 15 балів)</i></p> <p><i>Бали за тестування по лекціях (5 балів),</i></p> <p><i>Бали за індивідуальне завдання (максимально 10 балів),</i></p> <p><i>Бали за самостійну роботу (10 балів)</i></p> <p><i>Бал за контрольну роботу (10 балів)</i></p> <p>У сукупності становить максимального 50 балів.</p>		
Вимоги до письмової роботи	<p>Написання контрольної роботи є обов'язковим. У випадку, якщо студент не написав контрольну роботу, він вважається таким, що не виконав усіх видів робіт, що передбачаються з даної дисципліни.</p> <p>Контрольна робота виконується у тестовій формі (20 тестів по 0,5 балу за питання). У сумі 10 балів.</p>		

<p>Семінарські заняття</p>	<p>У ході поточного контролю здійснюється усне та письмове опитування з тем, передбачених для семінарських занять. Також здійснюється контроль самостійної роботи відповідно до визначеної тематики.</p> <p>Оцінювання знань та науково-пошукової роботи студентів на семінарських заняттях проводиться за 100 бальною шкалою.</p> <p>На семінарському занятті діє такий принцип оцінювання:</p> <p>«90-100» балів – знання студента відмінні.</p> <p>Здобувач глибоко, ґрунтовно в деталях володіє теоретичними знаннями з історії первісного суспільства. Використовує необхідну джерельну базу, інтернет ресурси, обізнаний з історіографією того чи іншого питання. Вміє порівняти, співставити різні явища і процеси, дати вичерпний аналіз проблеми, володіє понятійно-категоріальним апаратом дисципліни, відмінно орієнтується у картографічних матеріалах. Розуміє контекст і причини відповідних історичних подій та може використовувати ці знання у професійній діяльності. Знає основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.</p> <p>Повною мірою володіє історичним критичним мисленням. Вміє організовувати комплексний пошук, неупереджений аналіз та інтерпретацію історичних джерел (як українською, так й іноземними мовами). Може використати інноваційні технології. Знає сучасні теорії антропосоціогенезу, особливості розвитку господарства, матеріальної та духовної культури на різних етапах первісної історії людства.</p> <p>«70-89» балів – знання студента добрі.</p> <p>Здобувач має глибокі і повні знання програмного матеріалу з історії первісного суспільства, усвідомлені уміння і навички, здатен(на) щодо їх застосування на практиці; відповідь чітка і практично завершена. Знає історичну термінологію і наукову періодизацію, володіє понятійним апаратом, добре орієнтується в історичній хронології. Вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Достатньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Вміє організовувати пошук, аналіз та інтерпретацію історичних джерел (як українською, так й іноземними мовами); може використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у науковій та навчальній діяльності.</p> <p>Розуміє контекст і причини відповідних історичних подій та може використовувати ці знання у професійній діяльності. Знає основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел. Однак допускає незначні пропуски фактичного матеріалу, у деяких випадках нечітко формулює загалом правильні відповіді, допускає окремі несуттєві помилки та неточності.</p> <p>«50-69» балів – знання студента задовільні.</p> <p>У здобувача є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу з історії первісного суспільства, елементарні уміння і навички; не здатен(на) повною мірою використати знання, уміння і навички на практиці; відповідь не чітка і спрощена. Ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та не вміє їх використовувати під час відповіді на</p>
----------------------------	---

	<p>запитання, а просто перераховує. По-середньо знає історичну термінологію і володіє понятійним апаратом, задовільно орієнтується в історичній хронології; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Здатен(на) по середньо оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції. Не може переконливо аргументувати відповідь.</p> <p>Здобувач вміє організовувати пошук історичних джерел, але не може їх критично проаналізувати. Не може добре проаналізувати контекст і причини відповідних історичних подій. Загалом володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, не завжди може пояснити причинно-наслідкові зв'язки</p> <p>«1-49» балів – знання здобувача незадовільні.</p> <p>У відповіді є суттєві помилки. На належному рівні не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати матеріал з історії первісного суспільства. Посередньо володіє понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі. Не вміє працювати з письмовими, речовими, етнографічними та іншими історичними джерелами.</p> <p>Не завжди вміє використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації.</p> <p>При переведенні в загальні бали в сумі можна набрати максимум 15 балів.</p>
<p>Самостійна робота та ІНДЗ</p>	<p>Самостійна робота студента є основним видом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Метою самостійної роботи є вдосконалення навичок і вміння працювати з науковою літературою та джерелами.</p> <p>Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем здійснюється у вигляді тестового контролю. За самостійну роботу студент може отримати максимум 10 балів.</p> <p>Кожний студент також готує індивідуальне завдання (ІНДЗ, проект).</p> <p><u>ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ ПРОЕКТУ</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Джерелознавство історії первісного суспільства. 2. Сучасний стан розвитку науки про первісне суспільство. 3. Сучасні концепції походження людства. 4. Людина вміла: біологічні ознаки, знаряддя праці. 5. Архантропи: фізичний тип, знаряддя, побут. 6. Палеоантропи: фізичний тип, знаряддя, побут. 7. Наука про місце і час виділення людини сучасного антропологічного типу 8. Виникнення мислення і мови. 9. Гіпотези про форму сім'ї у праобщині. 10. Господарсько-культурні типи періоду ранньопервісної общини. 11. Соціально-економічні відносини періоду ранньопервісної общини. 12. Суспільна організація ранньопервісної общини. 13. Шлюб і сім'я періоду ранньопервісної общини. 14. Сімейно-шлюбні відносини у ранніх землеробів і скотарів. 15. Соціально-економічні відносини у період пізньопервісної общини. 16. Структура пізньопервісної общини.

	<ol style="list-style-type: none"> 17. Організація влади і управління доби пізньопервісної общини. 18. Великі суспільні поділи праці. Поділ розумової і фізичної праці. 19. Історичне значення виникнення ремесел. 20. Обмін і його місце у становленні політичної влади. 21. Феномен людини (філософські й антропологічні аспекти проблеми сутності людини). 22. Походження людини: історія відкриттів і еволюція ідей. 23. Походження людини в міфах народів світу. 24. Проблема грані між твариною і людиною в сучасній науці. 25. Витоки соціогенезу: суспільні відносини у людей, що формуються (від австралопітека до неандертальця). 26. Креаціоністські концепції походження людини. 27. Світ неандертальця: природа, людина, культура. 28. Особистість і соціальні норми у первісному суспільстві. 29. Походження і найдавніші форми релігії. 30. Тотемізм: основні концепції походження. 31. Міф і реальність у свідомості первісної людини. 32. Міф у первісній культурі. 33. Війна і мир у первісних суспільствах. 34. Соціалізація в первісному суспільстві (як стають дорослими в первісних культурах). 35. Походження образотворчого мистецтва. 36. Магія в мистецтві. 37. Образ і символ у первісному мистецтві (палеолітична епоха). 38. Палеолітичне мистецтво України: аналіз джерел та концепцій. 39. Е.Б.Тайлор і Д.Д.Фрезер про походження релігії. Досвід порівняльного аналізу. 40. Розквіт позитивних знань і науки у період політогенезу. <p>Вага балу за індивідуальний проект у підсумку – 10.</p>
Умови допуску до підсумкового контролю	Форма і терміни підсумкового контролю визначаються навчальним планом. Студент(-ка) допускається до підсумкового контролю за умови відпрацювання усіх «заборгованостей» та набору 25 і більше балів.
Підсумковий контроль	Форма підсумкового контролю – екзамен . Форма здачі екзамену – письмова, тестування (50 запитань). Вага балу за екзаменаційну роботу у загальному підсумку – 50.
<p style="text-align: center;">7. Політика навчальної дисципліни</p> <p>Студентам I курсу перед тим, як розпочати вивчення дисципліни, рекомендується ознайомитися із Студентським путівником КНУВС https://kpibs.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/126/2025/08/studentskyj-putivnyk.pdf</p> <p>Письмові роботи:</p> <p>Контрольна робота виконується студентами на 8 семінарському занятті. Індивідуальний проект (завдання) можна виконати у вигляді підбірки джерел до обраної теми, презентації, відеоролику.</p> <p>Академічна доброчесність:</p> <p>Як викладач, так і студент, повинні дотримуватися «Положення про запобігання</p>	

академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі» та Кодексу честі університету <https://cnu.edu.ua/polozhennia-pro-zapobihannia-plahiatu/>.

У випадку запозичених робіт, відсутності посилань на використані джерела, випадків плагіату, виявів академічної недоброчесності (списування) викладач виставляє негативну оцінку та пропонує студентові повторно виконати необхідний вид роботи.

Відвідування занять:

Відвідування занять та активна участь у роботі семінарів є обов'язковою умовою успішного складання іспиту з курсу. Участь у семінарських заняттях може проходити у таких формах: виступ, опонування, рецензія, участь у дискусії тощо.

Політика курсу передбачає прездачу усіх невиконаних завдань в силу запізень на заняття або пропущених пар без поважних причин. За умови відсутності на лекції чи семінарському занятті, отримання негативної оцінки або ж невчасного виконання індивідуальної роботи визначений день для відпрацювання пропущених аудиторних занять, негативних оцінок та подачі індивідуальних робіт – четвер, 14.00 год. – 15.00 год.

Пропущене заняття студент може «відпрацювати» у формі, визначеній викладачем та кафедрою. Як правило «відпрацювання» проходить в усній формі, вирішенні тестових завдань тощо.

Під час занять дозволяється користування мобільним телефоном виключно для навчальних цілей.

Навчання за індивідуальним графіком: студенти, котрі навчаються за індивідуальним графіком, опрацьовують частину теоретичного матеріалу самостійно з обов'язковим проходженням усіх тестувань у системі дистанційного навчання d-learn.pnu.edu.ua та виконанням усіх завдань відповідно до індивідуального графіку навчання, складеного та погодженого з викладачем на початку семестру. Умови навчання за індивідуальним графіком регламентуються Положенням про порядок навчання здобувачів вищої освіти за індивідуальним графіком у Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника.

Неформальна освіта: Можливість зарахування результатів неформальної освіти регламентується «Положенням про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» (введено в дію наказом ректора № 672 від 24.11.2022 р.) <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2022/11/neformalna-osvita.pdf>

Повторне вивчення дисципліни: студент, який не набрав 50 балів за відомістю №3, направляється на проходження курсу вдруге відповідно до Положення про порядок повторного вивчення навчальних дисциплін (кредитів ECTS) або відраховується з навчального закладу.

8. Рекомендована література

Базова

1. Археологія України. Курс лекцій за ред. Л. Залізняка. К., 2005. 504 с.
2. Баженов О. Історія первісного суспільства: навчально-методичний посібник для студентів історичного факультету денної форми навчання. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2014. 296 с.
3. Бунятян К. Давнє населення України: навчальний посібник. К.: Либідь, 2003. 228 с.
4. Давня історія України: У 2 кн. К., 1995.
5. Даймонд Д. Зброя, мікроби і харч: Витоки нерівностей між народами. К.: Ніка-Центр, 2009.
6. Дюркгайм Е. Первісні форми релігійного життя. Тотемна система в Австралії.

- К.: Юніверс, 2002.
7. Залізник Л. Первісна історія України: навчальний посібник. К.: Вища школа, 1999. 263 с.
  8. Історична наука: понятійний та термінологічний словник. К., 2004.
  9. Койн Дж. Чому еволюція правдива. К.: Наш формат, 2015. 296 с.
  10. Огінова І. Теорія еволюції (системний розвиток життя на Землі) : підручник. Д. : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2011. 540 с. https://www.zoology.dp.ua/wp-content/downloads/pahomov/PA_11_01.pdf
  11. Павленко Ю. Передісторія давніх русів у світовому контексті. К., 1994. 398 с.
  12. Поправко А. Антропология: Навчальний посібник. Мелітополь, 2016. 285 с.
  13. Сегеда С. Антропология. К., 2001. 335 с.
  14. Сегеда С. Історична антропология України / Інститут народознавства НАН України. Львів, 2021. 424 с.
  15. Ситник О. Культурна антропология: походження людини і суспільства. Навчальний посібник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2012. 180 с.
  16. Станко В., Гладких М., Сегеда С. Історія первісного суспільства. К., 1999. 239 с.
  17. Степанчук В. М. Льодовики, мамонти та первісні люди: Україна мільйон років тому. К.: Наш час, 2007. 192 с.
  18. Харарі Ю. Людина розумна: Історія людства від минулого до майбутнього. Харків : КСД, 2016. 413 с.
  19. Циммер К. Еволюція: Тріумф ідеї. Харків: КСД, 2020. 400 с.
  20. Шидловський П. Мисливці на мамонтів басейну Дніпра : навч. посіб. К.: ВПЦ Київський університет, 2020. 144 с.

Допоміжна

1. Білик В. Основні напрями сучасних досліджень з історії первісного суспільства в Україні <https://core.ac.uk/download/pdf/153583165.pdf>
2. Drohobytska O. The ethnographic sources in the reconstructing of prehistoric society. *Перспективи розвитку сучасної науки та освіти: матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 19-20 січня 2025 року*. Львів : Львівський науковий форум, 2025. С. 18 – 19.
3. Drohobytska O. Initiation rites in prehistoric societies. *Сучасний стан та пріоритети модернізації науки, освіти і суспільства: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 21 січня 2025 р.)*. Полтава: ЦФЕНД, 2025. Р. 73-74. <https://www.economics.in.ua/2025/01/21.html>
4. Залізник Л. Доба катастроф у первісній Європі та її історичні наслідки // Кам'яна доба України : зб. наук. праць. К., 2008. Вип. 11. С. 96–115.
5. Миклухо-Маклай М. Середи дикунів Нової Гвінеї. К., 2022. 304 с.
6. Сегеда С. «Неолітична революція» в Європі. Проблема походження індоєвропейців <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/20229/07-Segeda.pdf?sequence=1>
7. Смоляр В. Неолітична революція в харчуванні людини <http://pronut.medved.kiev.ua/index.php/ua/categories/history-of-nutritiology/item/436-neolithic-revolution-in-human-nutrition>
8. Степанчук В. Нові дані до вивчення ранніх етапів освоєння території Східноєвропейської рівнини у палеоліті / В. Степанчук, С. Рижов, Ж. Матвіїшина, С. Кармазиненко // Кам'яна доба України : зб. наук. праць. К., 2008. Вип. 11. С. 23–41
9. Шидловський П. «Мамонтові міграції» та сезонна адаптація населення Середнього Подніпров'я в добу верхнього палеоліту // Кам'яна доба України. Вип. 7. К.: Шлях 2005. С.73-77. http://www.archaeology.univ.kiev.ua/home/images/pdf_doc/shidlovsk_mammoth_2005.pdf
10. Шидловський, П., Цвіркун, О., Чимириш М. Проблеми радіовуглецевої хронології

Межиріцького поселення мисливців на мамонтів. *Кам'яна доба України*. 2023. № 22. С. 86-103.

11. Shydlovskiy P., Hafner, A., Andriiovych, M. (eds.). Climate Impact on East European Neolithic Societies. *Vita Antiqua 12*. Kyiv: Center for Paleoethnological Research, 2020.

Інформаційні ресурси

<http://www.nbu.gov.ua> – сайт Бібліотеки ім.В. Вернадського

<https://iananu.org.ua/pro-institut> – Інститут археології НАН України

<https://diasporiana.org.ua/> – електронна бібліотека діаспорних видань

<http://uhj.history.org.ua/uk/home> – сайт видання «Український історичний журнал»

<https://iananu.org.ua/vidannya-ia/periodichni/aktualni-seriji/arkheologiya> – сайт видання «Археологія»

Викладач

О.Я. Дрогобицька
ініціали, прізвище